

Тетяна Леонідівна **ЗУБКО**

к.е.н., доцент, Державний торговельно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8950-1797>

e-mail: t.zubko@knu.edu.ua

МОНІТОРИНГ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМ БІЗНЕСОМ

Статтю присвячено дослідженню питань розбудови системи стратегічного моніторингу економічної безпеки підприємств торгівлі в Україні та за кордоном. У статті викладено результати аналізу систем моніторингу загроз у країнах: Швейцарії, Греції, Сполучених Штатів Америки, Королівства Бахреїну, Ірану. Метою роботи є дослідження особливостей забезпечення економічної безпеки підприємств торгівлі в умовах ведення міжнародного бізнесу. Проаналізовано та згруповано ризики та загрози для торгівлі України, що виникають в межах євроінтеграційних процесів. Наявність факторів, що містять в собі загрози та ризики діяльності підприємства торгівлі, актуалізує питання створення системи моніторингу з метою завчасного попередження небезпеки, і вживання необхідних заходів захисту і протидії. Змодельовано процес управління економічною безпекою підприємств торгівлі та систему моніторингу загроз економічній безпеці підприємству торгівлі.

Ключові слова: економічна безпека, торгівля, міжнародні економічні відносини, міжнародний бізнес, ризики, загрози, моніторинг, підходи, управління

ВСТУП

Нові виклики глобалізації та інтеграції вимагають пошуку нових рішень, зокрема виникла потреба у проектуванні сучасних систем забезпечення економічної безпеки країни та підприємств з урахуванням тенденцій розвитку економічних відносин. 23 червня 2022 р. лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Статус кандидата зумовлює вимоги до реформування багатьох сфер соціально-економічного стану України. З огляду на процес євроінтеграції цікавим є досвід низки країн у сфері забезпечення економічної безпеки рівня держави та підприємств.

МЕТА роботи – дослідження особливостей забезпечення економічної безпеки підприємств (ЕБП) торгівлі в умовах ведення міжнародного бізнесу.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є праці провідних вчених та матеріали періодичних видань. Використано методи теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, графічний, індукції, дедукції тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

У Швейцарії на рівні підприємств питання економічної безпеки розкриваються у системі оцінювання ризику, що формується на чітких показниках і методології. Філософія управління ризиками та визначення схильності до ризику лежить в основі постановки цілей, що, зі свого боку, дозволяє ідентифікувати події, які можуть на них вплинути. Оцінювання ризиків та загроз вбудоване у систему стратегічного планування діяльності підприємства [1]. Це суттєво спрощує будь-які методи оцінювання діяльності підприємств. У Швейцарії здебільшого використовуються методи оцінювання банкрутства. Слід зазначити відсутність єдиного методу моніторингу ризиків і загроз на підприємствах.

Інші науковці зі Швейцарії [2] досліджували особливості впровадження системи управління ризиками підприємства. Структура запропонованої системи скла-

дається з восьми компонентів: внутрішнє середовище, встановлення цілей, ідентифікацію подій, оцінювання ризиків, реагування на ризики, контрольну діяльність, інформацію та комунікацію та моніторинг. Теоретичні розробки доведені до практичного впровадження у вигляді системи Управління ризиками підприємства, що включає: виявлення слабких сторін, визначення сильних сторін, визначення переліку першочергових заходів, оцінювання рівня зрілості системи ризиків, документація для використання, огляд результатів з урахуванням різних вимірів, багатоперіодне оцінювання на різні контрольні дати, огляд результатів за кілька періодів з урахуванням різних вимірів. Перевагою цієї системи є встановлення меж ризиків, прогнози моделі ризиків. Недоліком є неповнота визначення ризиків діяльності підприємства.

У Греції ряд науковців [3], досліджуючи побудову системи моніторингу загроз на підприємствах, розробили структурний підхід, який поєднує моніторинг на рівні процесу з психосоціальним моніторингом через соціальні мережі. Автори зосередили увагу на вивченні внутрішніх загроз через бізнес-процеси. Недоліком підходу до системи моніторингу є те, що фактично досліджується лише ризики і загрози кадрового характеру, тобто кадрова безпека. І зовсім відсутня система спостереження стосовно інших видів загроз (фінансових, ринкових тощо).

Американські науковці у статті [4] досліджували методи оцінювання інформаційного складника ЕБП, зводячи поняття економічної безпеки до інформаційної. Автори підкреслюють те, що безперервний моніторинг й оцінювання ризиків є комплексним процесом підтримки постійної обізнаності про інформаційну безпеку, уразливості та загрози для підтримки організаційних рішень з управління ризиками. Недоліком запропонованої системи моніторингу є її обмеженість відносно охоплення діапазону ризиків і загроз.

Інший колектив американських авторів [5] вивчав системи аналізу ризиків підприємства, виділяючи для моніторингу сім детермінант виникнення ризиків: ринкові фактори, оподаткування, фінансової діяльності,

операційної діяльності, вплив антимонопольного регулювання, зміни законодавства, стан товарних ринків. Автори наголошують на необхідності адаптації системи моніторингу ризиків для різних груп користувачів (інвестори, власники бізнесу). Недоліком цієї системи є неповнота та неуніфікованість.

Каліфорнійські вчені [6] присвятили своє дослідження захисту даних на підприємстві і методам зменшення ризиків безпеці діяльності підприємств. Стаття розкрила суть заходів, які можуть покращити безпеку як працівників так і підприємств. Недоліком пропозицій є те, що система моніторингу ризиків фактично відсутня.

Норвежські вчені [7], досліджуючи передові інструменти моніторингу, зазначили, що моніторинг ризиків і загроз діяльності є вбудованим у загальну систему моніторингу стану підприємства. Викликає увагу запропонований архітектурний шаблон, який слугуватиме основою для побудови таких інструментів моніторингу, які збирають відповідні дані з інфраструктури інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ), об'єднують ці дані у корисну інформацію та подають її у зрозумілий для користувачів спосіб.

Науковець з Королівства Бахрейн [8] присвятив свої пошуки розробленню концептуальної дослідницької моделі управління ризиками. Автор відзначив актуальність створення удосконаленої системи аналізу ризиків тим, що останнім часом енергійне та надзвичайно конкурентне бізнес-середовище пережило стадію краху, від стихійних лих до бізнес-кризи, глобальна конкуренція та економічна нестабільність призводять до помилок, і саме ефективне передбачення нових ризиків може дати конкурентну перевагу. Розроблена модель є комплексною і протестована для вимірювання п'яти запропонованих змінних: виявлення ризиків, оцінювання ризиків, лікування ризиків, моніторинг і комунікація, які розглядаються як незалежні змінні, що впливають на підвищення конкурентної переваги бізнесу, яка розглядається як залежна змінна. Запропонована модель не має сформованого переліку типових загроз та ризиків і має складності для прогнозування.

Колектив авторів з Ірану у [9] розглядали питання безпеки підприємств торгівлі виключно в інформаційному аспекті. Розглянуто переваги аутсорсингу обчислювальних ресурсів. Сформована структура пропонує більш глибокий аналіз безпеки на основі набору найдосконаліших показників безпеки, дозволяє експертам із безпеки підприємства отримувати кращу обізнаність про ситуацію у хмарі. Завдяки кращому та ефективнішому усвідомленню ситуації безпеки у хмарі системна структура може підтримувати прийняття рішень і, крім того, дозволяє розгортати більш відповідні реакції на загрози для захисту ресурсів, передачних стороннім підрядникам.

Європейський вибір нашої країни відкриває нові можливості для співробітництва з розвинутими країнами Європи і стимулює реалізацію національних інтересів.

Для торгівлі виділяємо такі загрози та ризики:

– необхідність прийняття зобов'язань для приведення, відповідно до європейської практики, політики у сферах конкуренції, корпоративного управління, ре-

гулювання внутрішнього ринку, екологічної безпеки, що є основою для створення ЗВТ+ між Україною та ЄС; все це вимагає значних коштів;

– інституційні інновації за європейським шаблоном можуть залишитися лише на папері або як звіт перед емісарами з ЄС, що спричинено наявністю в Україні величезного неконтрольованого тіньового сектору;

– зміни Україною імпортного мита призвели до необхідності переобладнання митниць і перепідготовки кадрів, що потребує додаткових витрат з держбюджету, та недоотримання частини імпортного мита на продукцію, що ввозиться з ЄС;

– значна асиметрія тарифного захисту в бік ЄС, що суттєво ускладнює економічний розвиток України особливо у секторі сільського господарства та продовольства;

– недостатність часу на імплементацію актів законодавства ЄС (термін від двох до семи років, що недостатньо для такого обсягу робіт);

– нестача коштів для зростаючих витрат на гармонізацію законодавства з нормами ЄС;

– відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців, спроможних у стислі терміни виконати завдання імплементації актів законодавства ЄС у межах ЗВТ+;

– необхідність перегляду Україною системи правил походження товарів, що потребує додаткових витрат із держбюджету та стеження за наявністю всіх документів, що підтверджують походження товарів;

– наявність суттєвої асиметрії у лібералізації ринку послуг (ЄС не надає жодних гарантій доступу на європейський ринок послуг, вимагає від України фінансових гарантій транзиту енергоносіїв, не бажає лібералізувати сферу послуг із наземних перевезень);

– суттєва асиметрія умов торгівлі сільськогосподарськими товарами між Україною і ЄС виявляється як значне перевищення розмірів виробництва і торгівлі країн ЄС над продукцією України, ЄС зберігає значну кількість винятків з режиму вільної торгівлі, асиметричність у рівнях захисту сільського господарства, дискримінаційна система тарифних квот, високий рівень нетарифного захисту ЄС (санітарні і фітосанітарні заходи, антидемпінгові і компенсаційні заходи), вимоги ЄС до взяття на себе жорстких зобов'язань захисту географічних найменувань, суттєва несиметричність експортних режимів (спеціальні захисні заходи з боку ЄС від зростання обсягів імпорту та зниження цін);

– лібералізація імпорту легкових автомобілів з ЄС зашкодить торговельному балансу України та підриває перспективи розвитку власної автомобільної промисловості України;

– несприятливий інвестиційний клімат для металургійної галузі, що ускладнюється недостатньо розвиненим ринком фінансових послуг і слабким захистом довкілля;

– вже існуючі проблеми української машинобудівної продукції (невідповідність стандартам ЄС, несприятливий інвестиційний клімат, нерозвиненість внутрішнього ринку);

– слабка можливість українських енергетичних компаній експортувати електроенергію внаслідок розбіжності стандартів і правил функціонування енерге-

тичних ринків ЄС та України.

Для нейтралізації ризиків та загроз, що виникають внаслідок євроінтеграційних процесів, Україна повинна забезпечувати власну економічну безпеку:

- оптимізувати структури експорту та імпорту: в експорті збільшити обсяг продукції з високою часткою доданої вартості та збільшити імпорт технологій, диверсифікувати канали постачання енергоносіїв;

- визначити та отримати максимальну вигоду від участі у вже існуючих об'єднаннях (СОТ тощо);

- регулювати розвиток зовнішньої торгівлі за умов дотримання національних економічних інтересів та забезпечення економічної безпеки держави;

- підвищувати економічну ефективність зовнішньоекономічної діяльності шляхом усунення асиметрії, що склалася в угоді між Україною та країнами-засновниками (асиметрій імпорتنих мит, нетарифних заходів, експортної політики, програм підтримки виробництва та експорту, у сфері послуг);

- розвиток експортного потенціалу через розширення виробництва високотехнологічних товарів та проведення політики імпортозаміщення;

- досягнення стабілізації курсу національної валюти відносно вільноконвертованих валют шляхом посилення страхування депозитів, запровадження більшої кількості типів облігацій внутрішнього боргу, впровадження системи моніторингу стану банківської системи для вчасного виявлення і виведення неплатоспроможних банків з ринку;

- забезпечення безперебійної роботи транспортних магістралей, що з'єднують Україну із зовнішніми ринками (залізничний і автомобільний транспорт, магістральні газо- і нафтопроводи, міжрегіональні лінії електропередач).

Відтак, зовнішньоекономічні умови та особливості торгівлі країни впливають на стан підприємства всередині країни, чинники законодавства різних рівнів, політичні фактори та численні інші. Відповідно зростає ступінь невизначеності зовнішнього середовища підприємства.

Наявність факторів, що містять в собі загрози та ризики діяльності підприємства торгівлі, актуалізує питання створення системи моніторингу з метою вчасного попередження небезпеки, і вживання необхідних заходів захисту і протидії.

Економічна безпека підприємства торгівлі характеризується якісними та кількісними показниками, головним з яких є рівень економічної безпеки. Рівень економічної безпеки – це оцінка використання ресурсів та можливостей підприємства за критеріями оцінювання. З метою досягнення цілей розвитку і достатнього рівня його економічної безпеки підприємство повинно провести комплекс заходів із забезпечення максимальної безпеки його функціональних складників (рис. 1).

Відповідно тому, які загрози висуває зовнішнє середовище зараз, для оцінювання рівня економічної безпеки торговельних підприємств відбираються показники з збалансованої системи показників (ЗСП).

Так, в умовах воєнного стану суттєво зменшився товарооборот кожного торговельного підприємства. «Вдарила» по підприємствам заборона продажу алко-

голю протягом місяця. Для підприємств торгівлі цей товарний сегмент досить значний. З іншого боку, зменшилися ставки оподаткування, а це так само зменшує надходження до бюджету України. Водночас ця ситуація примусила шукати шляхи виживання, змінювати бізнес-моделі діяльності, реорганізувати логістичні ланцюги.

Війна в Україні суттєво змінила як міжнародні зв'язки і стан міжнародної економічної безпеки, так і методи управління підприємствами. Військовий стан в Україні позначився на багатьох сферах існування країни: політичній, соціальній, економічній тощо. Зростає вагомість загроз та ризиків саме зовнішнього впливу на діяльність підприємств. 19 березня 2022 р. подано проект Закону №7176 «Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки». Цим документом пропонується доповнити норми законів «Про управління об'єктами державної власності», «Про банки і банківську діяльність».

Сенс цієї вимоги в тому, що керівники підприємств, в яких є істотна частка власності держави, будуть зобов'язані здійснювати моніторинг наявних або потенційних загроз національній безпеці України та у разі їх виявлення вживати заходів для нейтралізації їх впливу на діяльність такого підприємства або товариства. Перелік конкретних заходів визначатиметься суб'єктом управління або за його рішенням керівником підприємства або товариства з урахуванням його повноважень [10]. Відповідно зростає роль системи моніторингу загроз діяльності підприємства, оскільки загрози підприємствам часто формують загрози та ризики національного рівня. 1 квітня 2022 р. Верховна Рада України ухвалила цей закон [11].

Механізм управління у сфері організаційно-економічного характеру – це сукупність елементів організаційно-економічного впливу на процес управління. Система (механізм) моніторингу на підприємстві – це система спостереження, оцінювання та прогнозування загроз інтересам та діяльності підприємства. Побудова системи моніторингу має відповідати усім принципам стратегічного планування: цілеспрямованість, системність, комплексність, послідовність, безперервність, порівнювальність застосовуваних показників моніторингу. Фактично за допомогою системи моніторингу загроз та ризиків розробляються і коригуються стратегії діяльності підприємства. У системі моніторингу виділяються три етапи-системи: спостереження, оцінювання, прогнозування (рис. 2).

Кожна з підсистем забезпечується власними функціональними складниками. Це такі етапи.

1. Постанова завдань моніторингу, виокремлення вимог до процесу діагностування, визначення засобів діагностики. Реалізація цього етапу знаходиться у компетенції топ-менеджменту: керівництва підприємства, служби економічної безпеки, головного економіста. Саме керівництво визначає склад команди виконавців моніторингу. Виконання цього етапу передбачає використання бізнес-плану (якщо є), затвердженої стратегії діяльності, звітів маркетингової служби відносно зовнішнього впливу (ринку).

Рис. 1. Модель стратегії управління системою економічної безпеки підприємств торгівлі [розробка автора]

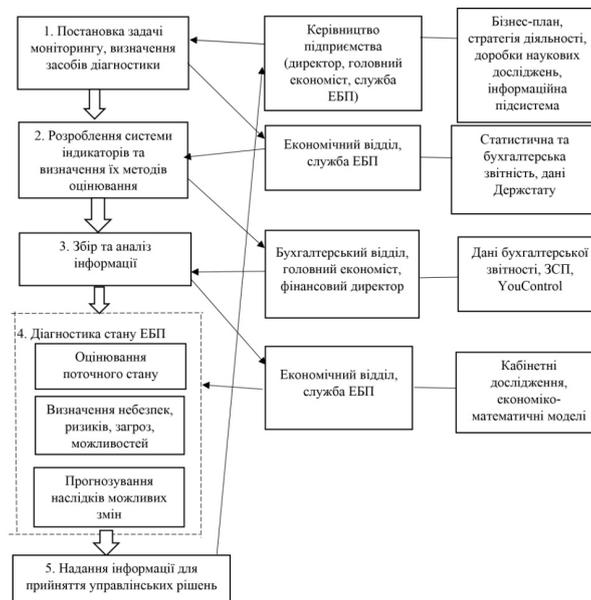

Рис. 2. Модель моніторингу ЕБП (етапи, суб'єкти процесу, інформаційні джерела) {адаптовано автором за [12]}

2. Розроблення системи показників та індикаторів згідно з потребами та урахуванням ЗСП. Основними вимогами до показників оцінки є: 1) відповідність інтересам підприємства, 2) відображення внутрішніх і зовнішніх загроз, 3) узгодженість та цілісність показників. Важливим на цьому етапі є визначення порогових значень індикаторів, які важливі для моніторингу загроз. Реалізація цього етапу знаходиться у компетенції економічного відділу та служби економічної безпеки (якщо така є).

У розробленні системи оціночних показників виникають питання, пов'язані з їх обґрунтуванням та методикою діагностування. Для вирішення цієї проблеми можуть використовуватися кількісні та якісні методи, методи експертного оцінювання, методи аналогій.

У формуванні системи оціночних показників економічної безпеки, а також їх вагових та межових значень використано досвід вітчизняних і закордонних

дослідників та результати глибинного інтерв'ю, показники вибираються із запропонованого переліку ЗСП.

3. Збір та аналіз статистичних даних та даних інших відділів підприємства торгівлі. Реалізація цього етапу покладається на бухгалтерський, фінансовий та економічний відділи. У розрахунках використовуються дані статистичної звітності, результати спостережень, відомості з системи YouControl, результати якісного (балового) оцінювання за експертним дослідженням.

4. Здійснення діагностики стану економічної безпеки підприємства торгівлі. Реалізується цей етап службою економічної безпеки (якщо є) або економічним відділом. У розрахунках та обґрунтуванні прогнозів використовуються результати кабінетних досліджень, економіко-математичного моделювання. Процес діагностики пропонується поділити на три етапи:

- оцінювання поточного стану;
- визначення небезпек, ризиків і загроз;

– прогнозування наслідків можливих змін.

Для кожного етапу запропоновано інструментарій здійснення оцінювання результатів, використання економіко-математичних методів та моделей.

Реалізація етапу оцінювання поточного стану ЕБП належить до компетенцій економічного відділу або служби економічної безпеки (якщо підприємство достатньо великого розміру). У межах цього дослідження запропоновано такі підходи до оцінювання поточного стану економічної безпеки підприємства торгівлі:

– оцінювання рівня економічної безпеки за окремими складниками, що дає змогу відносно швидко визначити попередні значення рівня ЕБП (методи прогнозування банкрутства, метод визначення рівня кадрової безпеки). Ці методи дають досить ґрунтовне уявлення про можливі ризики та загрози і відрізняються швидкістю;

– комплексне оцінювання стабільності діяльності підприємства торгівлі, який виконується за допомогою глибинного інтерв'ю топ-менеджменту підприємства, і дає змогу визначити проблемні місця у роботі підприємства значно детальніше. Також цей метод відрізняється точністю, але потребує часу та знань в області експертного опитування, потребує присутності фахівця;

– оцінювання стану економічної безпеки підприємства торгівлі з використанням методів нечіткої логіки, який дає змогу оцінити як загальний стан ЕБП, так і за її окремими складниками. Запропонований метод досить уніфікований, потребує аналізу форм фінансової звітності та аналізу результатів діяльності YouControl. Цей підхід не потребує багато часу та спеціальних компетенцій.

Найкраще оцінювання поточного стану ЕБП здійс-

нюється за допомогою застосування методу моделювання нечітких множин. Спершу оцінюються окремо функціональні складові за відібраними показниками із ЗСП. Розраховані показники оцінювання за функціональними складниками порівнюються з еталонними (або ж з тими, що взято за базу порівняння) та визначаються їх відносні величини. Формується їх лінгвістичний опис, та за допомогою врахування важливості кожного функціонального складника вираховують загальний рівень ЕБП.

Визначення загроз та можливостей виконується під час розгляду рівнів безпеки функціональних складників. Це дає змогу сформулювати за відповідними показниками перелік ключових небезпек, ризиків і загроз.

ВИСНОВКИ

Визначення переліку загроз та ризиків для підприємств торгівлі в умовах євроінтеграції допоміг сформулювати рекомендації для їх нейтралізації. Серед заходів цільними є оптимізація товарної структури експорту та імпорту, виправлення асиметрії, яка з'явилась в результаті Угоди про Асоціацію, розширення виробництва високотехнологічних товарів та здійснення політики імпортозаміщення. Наявність факторів ризику і загроз для торгівлі актуалізувало створення системи моніторингу з метою завчасного попередження небезпек. Сформована модель стратегії управління СЕБП торгівлі містить в собі систему моніторингу ризиків та загроз. Моніторинг загроз ЕБСП передбачає виконання кількох етапів, визначено суб'єкти процесу та інформаційні джерела, які залучені у процес виділення факторів ризику і загроз. Це дає можливість формувати необхідні варіанти управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Myers J., Grimaila H., Mills R. Towards insider threat detection using web server logs. 2014. URL: <https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/1558607.1558670>
2. Giorciari M., Blattner P. Enterprise Risk Management. Maturity – Level Assessment Tool. 2009. URL: <https://www.soa.org/globalassets/assets/files/resources/essays-monographs/2008-erm-symposium/mono-2008-m-as08-1-ciorciari.pdf>
3. Stavrou V., Kandias M., Karoulas G., Gritzalis D. Business Process Modeling for Insider Threat Monitoring and Handling. *Trust, Privacy, and Security in Digital Business: International Conference on Trust, Privacy and Security in Digital Business* / ed. C. Eckert et al. Switzerland, 2014. Vol. 8647. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-09770-1_11
4. Kott A., Arnold C. The Promises and Challenges of Continuous Monitoring and Risk Scoring. *IEEE Security & Privac.* 2013. Vol. 11. No. 1. pp. 90-93. URL: <https://doi.org/10.1109/MSP.2013.19>
5. Articles of Merit Award Program for Distinguished Contribution to Management Accounting. 2005. URL: https://www.icjce.es/images/pdfs/TECNICA/C01%20-%20IFAC/C.01.073%20-%20PAIB%20-%20Other/FMA_2005_Articles_of_Merit.pdf#page=20
6. Heller D. Enterprise Risk Management. *Report published by the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission at 2004*. URL: <https://www.ehscp.org/resources/Documents/2004Conference/HELLER%20ITSC04.pdf>
7. Wei X., Gomez L., Neamtii I., Faloutsos M. Malicious Android Applications in the Enterprise: What Do They Do and How Do We Fix It? *IEEE 28th International Conference on Data Engineering Workshops*. 2012, pp. 251-254. URL: <https://doi.org/10.1109/ICDEW.2012.81>
8. Ligaarden O.S., Lund M.S., Refsdal A., Seehusen F., Stolen K. An architectural pattern for enterprise level monitoring tools. *International Workshop on the Maintenance and Evolution of Service-Oriented and Cloud-Based Systems*, 2011. pp. 1-10. URL: <https://doi.org/10.1109/MESOCA.2011.6049035>
9. Jalal-Karim A. Leveraging enterprise risk management (ERM) for boosting competitive business advantages in Bahrain. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*. 2013. Vol. 9. No. 1. pp. 65-75. URL: <https://doi.org/10.1108/20425961311315728>
10. Alavizadeh H., Alavizadeh H., Jang-Jaccard J. Cyber Situation Awareness Monitoring and Proactive Response for Enterprises on the Cloud. *IEEE 19th International Conference on Trust, Security and Privacy in Computing and Communications (TrustCom)*. 2020. pp. 1276-1284. URL: <https://doi.org/10.1109/TrustCom50675.2020.00171>. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9343109>
11. Сайт Закон і бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/150945.html>
12. Сайт Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3445934-rada-uhvalila-zakon-pro-zapobiganna>

zagrozam-nacionalnij-bezpeci-ukraini-u-sferi-ekonomiki.html

13. Федулова С.О., Овчаренко О.В., Науменко Н.Ю. Формування системи моніторингу економічної безпеки регіону на прикладі дніпропетровської області. *Причорноморські економічні студії. Вип. 56, 2020.* URL: <https://doi.org/10.32843/bses.56-14>

References

1. Myers J., Grimaila H., Mills R. Towards insider threat detection using web server logs. 2014. URL: <https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/1558607.1558670>
2. Giorciari M., Blattner P. Enterprise Risk Management. Maturity – Level Assessment Tool. 2009. URL: <https://www.soa.org/globalassets/assets/files/resources/essays-monographs/2008-erm-symposium/mono-2008-m-as08-1-ciorciari.pdf>
3. Stavrou V., Kandias M., Karoulas G., Gritzalis D. Business Process Modeling for Insider Threat Monitoring and Handling. *Trust, Privacy, and Security in Digital Business: International Conference on Trust, Privacy and Security in Digital Business* / ed. C. Eckert et al. Switzerland, 2014. Vol. 8647. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-09770-1_11
4. Kott A., Arnold C. The Promises and Challenges of Continuous Monitoring and Risk Scoring. *IEEE Security & Privac.* 2013. Vol. 11. No. 1. pp. 90-93. URL: <https://doi.org/10.1109/MSP.2013.19>
5. Articles of Merit Award Program for Distinguished Contribution to Management Accounting. 2005. URL: https://www.icjce.es/images/pdfs/TECNICA/C01%20-%20IFAC/C.01.073%20-%20PAIB%20-%20Other/FMA_2005_Articles_of_Merit.pdf#page=20
6. Heller D. Enterprise Risk Management. Report published by the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission at 2004. URL: <https://www.ehscp.org/resources/Documents/2004Conference/HELLER%20ITSC04.pdf>
7. Wei X., Gomez L., Neamtii I., Faloutsos M. Malicious Android Applications in the Enterprise: What Do They Do and How Do We Fix It? *IEEE 28th International Conference on Data Engineering Workshops.* 2012, pp. 251-254. URL: <https://doi.org/10.1109/ICDEW.2012.81>
8. Ligaarden O.S., Lund M.S., Refsdal A., Seehusen F., Stolen K. An architectural pattern for enterprise level monitoring tools. *International Workshop on the Maintenance and Evolution of Service-Oriented and Cloud-Based Systems*, 2011. pp. 1-10. URL: <https://doi.org/10.1109/MESOCA.2011.6049035>
9. Jalal-Karim A. Leveraging enterprise risk management (ERM) for boosting competitive business advantages in Bahrain. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development.* 2013. Vol. 9. No. 1. pp. 65-75. URL: <https://doi.org/10.1108/20425961311315728>
10. Alavizadeh H., Alavizadeh H., Jang-Jaccard J. Cyber Situation Awareness Monitoring and Proactive Response for Enterprises on the Cloud. *IEEE 19th International Conference on Trust, Security and Privacy in Computing and Communications (TrustCom).* 2020. pp. 1276-1284. URL: <https://doi.org/10.1109/TrustCom50675.2020.00171>. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9343109>
11. Law and business website. URL: <https://zib.com.ua/ua/150945.html> (in Ukrainian).
12. Ukrinform website. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3445934-rada-uhvalila-zakon-pro-zapobiganna-zagroزام-nacionalnij-bezpeci-ukraini-u-sferi-ekonomiki.html> (in Ukrainian).
13. Fedulova S.O., Ovcharenko O.V., Naumenko N.Yu. Formation of the economic security monitoring system of the region on the example of the Dnipropetrovsk region. *Black Sea Economic Studies.* 2020. Vol. 56. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.56-14> (in Ukrainian).

Tetiana ZUBKO

PhD in Economics, Associate Professor, State University of Trade and Economics

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8950-1797>

e-mail: t.zubko@knute.edu.ua

MONITORING OF THE ECONOMIC SECURITY OF TRADING ENTERPRISES IN CONDITIONS OF COOPERATION WITH INTERNATIONAL BUSINESS

The paper is devoted to the study of the development of a system of strategic monitoring of the economic security of trade enterprises in Ukraine and abroad. The paper presents the results of the analysis of threat monitoring systems in the following countries: Switzerland, Greece, the United States of America, the Kingdom of Bahrain, and Iran. The purpose of the work is to study the peculiarities of ensuring the economic security of trade enterprises in the conditions of conducting international business. Risks and threats to Ukraine's trade arising from European integration processes are analyzed and grouped. Among the most significant risks and threats, the following are identified: the need to change legislation in the areas of competition, internal market regulation, environmental safety, lack of funds and specialists to harmonize legislation with EU norms, the presence of asymmetry in the liberalization of the services market and the terms of trade in agricultural goods.

Measures are proposed to neutralize risks and threats arising from European integration processes, the most important of which are: optimizing the structure of trade in the direction of increasing the export of goods with a high share of added value, and eliminating the asymmetry that has developed in the agreement between Ukraine and the founding countries, identifying and get the maximum benefit from participation in already existing associations (WTO, etc.), development of export potential through the expansion of production of high-tech goods and implementation of import substitution policy. The presence of factors that contain threats and risks to the activity of a trade enterprise, actualizes the issue of creating a monitoring system for the purpose of early warning of danger, and the use of necessary protection and countermeasures. The process of managing the economic security of trade enterprises is modeled. The stages of monitoring threats to the economic security of the trade enterprise have been developed, where the subjects of the process and information sources involved in the process of identifying risk factors and threats are defined, which makes it possible to form the necessary options for management decisions.

Keywords: economic security, trade, international economic relations, international business, risks, threats, monitoring, approaches, management